

Et essay om 1930'ernes USA

Hårde Tider

af Jens Bjerre Danielsen

De, der var unge i 1930'ernes USA, udgør i dag bedsteforældre-generationen i USA. Deres erfaringer dengang mærkede mange af dem for resten af livet. For mange betød depressionen ikke blot mangel på materielle goder, den gav også mange vedvarende psykiske ar, de »usynlige ar«, som journalisten Caroline Bird kaldte sin bog om depressionens tabere. Krisen i USA i 1930'erne var ikke blot en økonomisk krise, den var i udpræget grad også en kulturkrise: troen på den amerikanske drøm, den amerikanske selvtillid, optimismen og troen på fremskridtet fik sig et alvorligt skud for boven. Frygten for en gentagelse af 1930'ernes mareridt ligger dybt i rygmarven hos mange ældre amerikanere i dag - og det er ikke denne gruppe, der i de seneste år har støttet det politiske stormløb mod den ret så beskedne amerikanske velfærdsstat.

1930'erne er et årti, som ikke umiddelbart giver de mennesker, der oplevede det - eller de historikere, der interesserer sig for perioden - store vanskeligheder, når de skal beskrive det. En masse billeder melder sig umiddelbart, som grundlæggende karakteriserer perioden og forlener den med en særlig enhed: de endeløse køer af arbejdsløse i storbyerne, farmerne, der måtte forlade deres gårde på grund af krisen og/eller de tørkeperioder og sandstorme, der plagede Midtvesten i disse år, forretningsmænd og pæne middelklasse-mænd, der blev reduceret til gadesælgere, arbejdere i voldsomme og blodige kampe med politiet, undertiden med flere døds ofre. Kontrasten til de billeder vi har af 1920'erne kunne ikke være større: »the age of jazz«, »the age of the flapper«, den frigjorte kvinde med hidtil uhørt korte kjoler og lange cigaretrør, økonomisk vækst og moderne forbrugersamfund, spiritusforbud med tilhørende smugkroer og gangstere parat til at forsyne samme.

Man kan altså med rimelig god ret hævde, at 1930'erne begyndte allerede den 24. oktober 1929, dagen hvor børsen i New York krakkede, og dagen, hvor »himlen formørkedes af de millionærer, der var gået fallit og kastede sig ud fra sky-

skraberne« - den sidste oplysning med det særprægede New York'ske folkevid som kilde. Men hvad der til en begyndelse blot blev opfattet som en børskrise udviklede sig til en krise i hele det økonomiske system: det var ikke et af de sædvanlige konjunkturudsving, kapitalismen lavede en gang imellem, for så at fortsætte i den gode, gamle stil med økonomisk vækst, indtil der så kom et nyt konjunkturudsving i nedadgående retning. Det blev tværtimod værre og værre, og det forbløffende var, at de, der havde magt, indflydelse og viden, ikke foretog sig noget. Depressionen tog så at sige alle på sengen. Det er næppe en overdrivelse at fastslå, at depressionen ramte det amerikanske samfund hårdere end noget andet vestligt, industrialiseret samfund. På trods af midlertidige kriser havde det amerikanske samfund faktisk været i konstant vækst i både økonomisk og geografisk henseende lige siden, det blev dannet. For amerikanerne stod sloganerne »Go West Young Man« og »Every newspaper boy can become a millionaire« om ikke for en realitet så dog for en mulighed: det stod ikke bare i historiebøgerne, men også på film og i den populære litteratur blev der givet udtryk for dette billede af samfundet. Og for de mange immigranter havde livet i Amerika været, om ikke en dans på roser, så dog adskilligt bedre end det, de kom fra.

Disse værdier deltes fuldt ud af præsident Hoover (1928-32). Han var principielt imod, at regeringen overhovedet blandede sig i økonomien: man måtte forlade sig på den enkeltes initiativ og forretningslivets evne til at klare sig ud af den slags situationer i lighed med tidligere tider. Med denne holdning til tingenes tilstand, er det næppe en overraskelse, at Hoovers navn for sam- og eftertiden blev forbundet med de slumbyer, der opstod i udkanten af de amerikanske storbyer, befolket af de millioner, der måtte forlade hus og hjem for at søge efter arbejde: de såkaldte Hoovervilles. Hoovers liberale ideer var til skade for de mennesker, det gik ud over, og aldeles karakteristiske for, hvordan det amerikanske samfund var indret-

**Hoover -
fri økonomi**

**Ingen
forsorg**

**Drømmen
brister**

**Fra optur
til nedtur**

**Børs-
krakket
1929**

Munter kjole
fra 1920'erne

En såkaldt Hooverville uden for Seattle, Washington

tet: der var stort set ikke noget socialt forsorgssystem, og de færreste havde adgang til arbejdsløshedsunderstøttelse. 1933 var det værste år: på det tidspunkt var der ca. 12 mill. arbejdsløse; mange arbejderes løn var nede på 20-30 cents om dagen, for mange kvinder var lønningerne helt nede på under 10 cents om dagen. Lønmodtagernes samlede indtægt var gået 100% ned siden krakket, og mange var på tvunget deltid. Der var mange, der sultede, og der var mangel på tøj - samtidig med at farmerne ødelagde deres afgrøder, brændte bomuldshøsten og slagtede dyrene: den pris, de kunne opnå, kunne alligevel ikke dække deres omkostninger.

Franklin Delano Roosevelt (FDR) blev valgt i 1932 på løftet om ikke gyldne tider så dog en »New Deal« for det amerikanske folk. Han blev for mange amerikanere »the man in the White House«, og selv om hans politik ikke altid fik lige megen succes, så gjorde han i det mindste *noget*. En ikke uvæsentlig grund til FDRs store popularitet var hans fænomenale evne til at kommunikere med befolkningen: i de såkaldte »kaminsnakker« i radioen henvendte han sig på uformel vis til vælgerne og drøftede tidens og nationens problemer. Og når de store retoriske slag skulle slås, hørte han helt klart til blandt de »store kommunikatorer« blandt USAs præsidenter.

Med Roosevelts egne ord var målet med hans politik at redde kapitalismen på trods af dens egen modstand. Kort sagt, staten måtte træde til for at regulere banker og forretningslivet og forhindre en gentagelse af det store krak. I de første år bestræbte lovgivningen sig på at få økonomien i

Roosevelt - New Deal

Regeringen griber ind

gang igen: der var også en vis indsats for at bekæmpe arbejdsløsheden og den akutte nød, men det var primært industrien, landbruget og bankerne, lovgivningen drejede sig om.

Pludseligt i 1934-35 var det, som om folk vågnede op fra choket: der var lokale generalstrejker og voldsomme arbejdskampe, arbejdsløse begyndte at organisere sig, og lejerorganisationer besatte lejligheder, når folk blev smidt ud, fordi de ikke kunne betale deres husleje. Samtidig begyndte Roosevelt også at blive presset fra højrefløj. Efter en stor sejr i valget 1936, hvor Roosevelt blev støttet af fagforeningerne, gennemførtes for første gang en lovgivning, der sikrede fagforeningernes rettigheder.

Hvem havde fordel af New Deal-lovgivningen? Man kan i hvert fald fastslå, at resultatet af New Deal-lovgivningen på længere sigt blev en udvikling hen imod en speciel amerikansk form for statsreguleret kapitalisme. Regeringsbureaukratiet voksede op til at blive »Big Government«, og det amerikanske erhvervsliv blev endnu mere domineret af »Big Business« end det var i forvejen. Endelig fik fagforeningerne, »Big Labor«, en beskeden, underordnet placering i dette trekantssamarbejde. En velfærdsstat af noget mindre omfang end i Europa blev etableret, men New Deal-lovgivningen berørte stort set ikke de grupper, som blev hårdest ramt af krisen: ufaglærte arbejdere, arbejdsløse, de små farmere, sorte og andre raceminder. Det var stort set middelklassen, der løb med de fleste af gevinsterne. Fra 1937 blev der ikke taget flere lovgivningsinitiativer, idet det nu var fascismen i Europa, der var hovedproblemet. En ny økonomisk tilbagegang frygtedes at være lige om hjørnet, og arbejdsløsheden var stadig meget høj på trods af offentlige arbejder, etc. Det blev oprustningen og krigsøkonomien, der i sidste instans løste arbejdsløshedsproblemet.

Fascismen i Europa

Californiske arbejdere på vej til en samlet demonstration imod de rige farmere

Hvordan oplevedes 1930'erne?

Krisens indvirken

Historikere og litteraturfolk i USA ynder ofte at karakterisere et årti ved at prøve på at indkredse dets stemning, »mood«. Det siger sig selv, at det er betydeligt vanskeligere at beskrive, hvorledes 1930'erne oplevedes, end at beskrive de politiske og økonomiske udviklinger. Krisens indvirken på folks liv var afhængig af deres placering i det amerikanske samfund, deres arbejde, alder, køn, sociale og geografiske tilhørsforhold. Kriser kradser som bekendt ikke lige meget overalt i et samfund, og der var mange amerikanere med både lav og (især) høj placering i samfundet, hvis liv ikke blev synderligt påvirket af krisen - de der havde det eftertragtede »faste« arbejde, eller de, hvis formue og ejendom ikke var forsvundet med krakket, led faktisk ingen nød; tværtimod gav faldende priser dem mulighed for at forbedre deres levestandard og forøge deres forbrug. For dem, der blev tildelt rollen som ofre eller mere beskedent, som slet og ret overlevende, blev det en verden præget af magtesløshed og frygt. Arbejdsløshed resulterede ikke blot i en lavere levestandard, men også i en følelse af ydmygelse, skyld og skam. Krisen betød en skærpet konkurrence om færre jobs, og at alles kamp mod alle blev et fremtrædende træk i det almindelige samfundsliv. De, der blev ramt af krisen, havde ikke meget hjælp og vejledning at finde i de amerikanske trosartikler, som de var opflasket med. Men hvis enhver ikke længere var sin egen lykkes smed, og hårdt

arbejde, flid og sparsommelighed ikke længere belønnedes med succes, hvad var så alternativet?

For mange amerikanske arbejdere blev svaret, at de organiserede sig politisk og i fagforeninger. De forkastede både den amerikanske drøms mål og midler, og resultatet blev en styrkelse af den amerikanske fagbevægelse, der samtidig fik politisk indflydelse ved at støtte præsident Roosevelt og det Demokratiske Parti. For de mennesker, der blev involveret i græsrodsbevægelser og politisk arbejde, betød det en ny identitet og stolthed over at have handlet »rigtigt«. (Dette er det gennemgående indtryk, man får ved at læse deres beretninger i Studs Terkels bog, »Hårde Tider«). På trods af mange knubs og personlige og politiske nederlag, og senere politisk forfølgelse under 1950'ernes McCarthyisme, huskede disse aktivister mange år senere 1930'erne som en god tid: »Det er en kold verden i dag. Dengang var det en varm verden«. (Saul Alinsky, amerikansk fagforeningsleder).

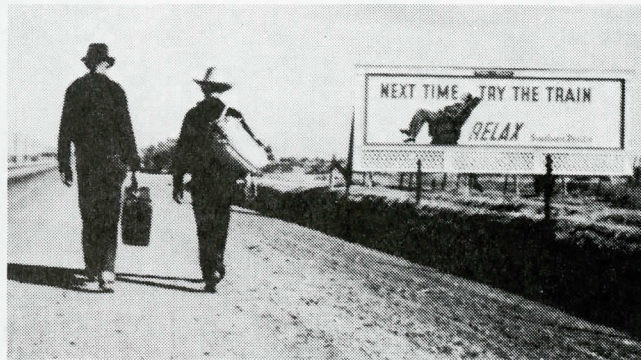
De manglende sociale foranstaltninger gjorde, at folk måtte forlade sig på familiens og venners hjælp. Talrige undersøgelser har vist, at mandens traditionelle rolle og autoritet i familien blev totalt undermineret ved arbejdsløshed ikke blot i hans egne men også i andre familiemedlemmers øjne: mandens identitet og rolle som familieforsørger var fuldstændig afhængig af hans arbejde.

Fagfor- eninger

Familie- mønstret

For kvinderne betød depressionen, at mange af dem mistede deres job, eller at de måtte tage et lavere betalt job. I familien blev arbejdspresset på kvinderne øget: der var simpelt hen råd til mindre, så der skulle sys, henkoges, o.s.v. Kort sagt, som følge af depressionen blev familien mere vigtig for dens medlemmers økonomiske og psykiske velfærd. Dette pres gjorde kvinden i familien til en slags krise-manager, hvis opgave det var at få familien til at fungere harmonisk og overleve de anslag, som krisen resulterede i.

Folk på vandring

Tusindvis af familier opløstes. Hele familier drog afsted med alt det de ejede, og ofte lagde krisen hele lokalsamfund øde. Millioner af arbejdere var på konstant vandring efter arbejde i 1930'erne, og masser af farmere forlod de krisehærgede stater i Midtvesten, mange med det nye »forjættede land«, Californien, som mål. På trods af at immigrationen faktisk ophørte i 1930'erne, og folkevandringen fra land til by næsten stagnerede, så var det amerikanske samfund i 1930'erne et samfund i opbrud: Millioner af sorte og fattige hvide drog fra Sydstaterne og nordpå, og strømmen var lige så kraftig i retningen fra øst mod vest. Det var ikke blot de sorte, der blev mødt med diskrimination.

Behandlingen af Okies, Arkies og Mizoos (farmere fra Oklahoma, Arkansas og Missouri) var ikke meget bedre. De havde faktisk betragtet sig selv som de mest amerikanske af alle, »the heart of America«. Nu blev de behandlet som immigranter i deres eget land, de var bare »rednecks« og »hillbillies«, et par eksempler på den sproglige fantasi, som de fastboende lagde for dagen, når de skulle markere deres højere status over for de »nyankomne«.

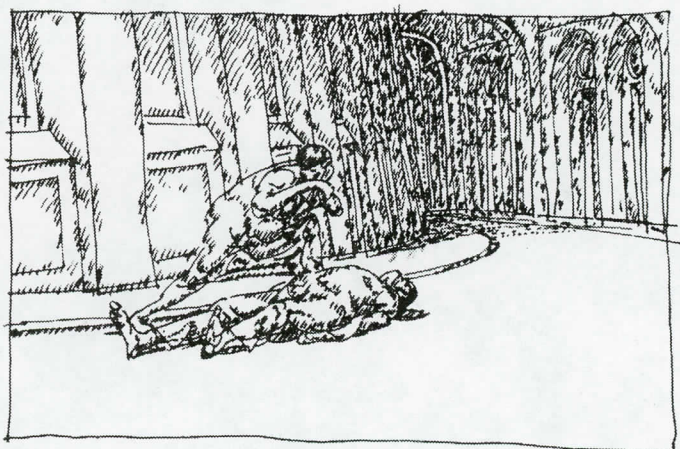
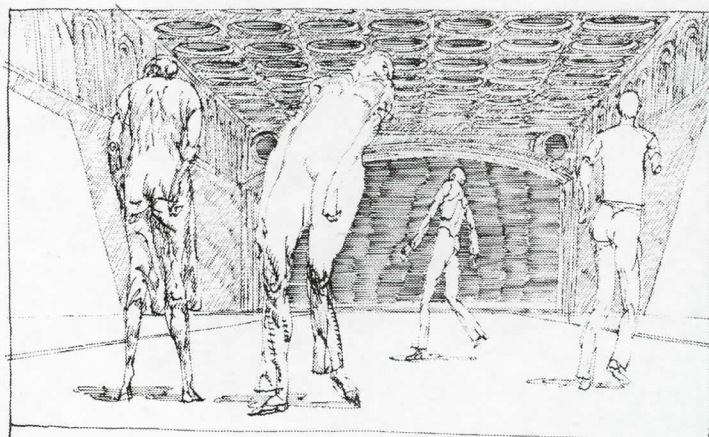
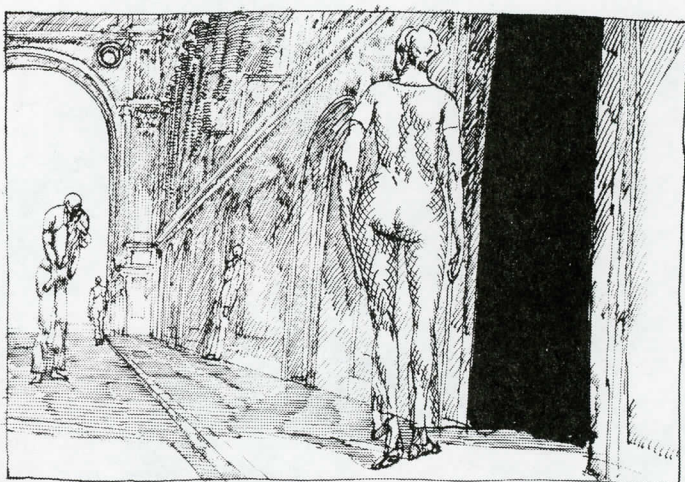
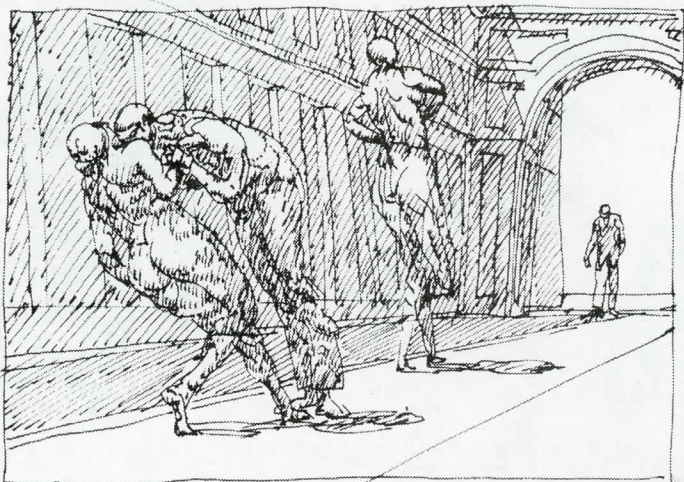
Kulturlivet

I den såkaldte seriøse ende af kulturlivet skete der store ændringer som følge af depressionen. Regeringens beskæftigelsesfremmende foranstaltninger omfattede også kulturlivet. For første gang nogensinde gik regeringen aktivt ind og støttede alle grene af kulturlivet, litteratur, musik, maleri, teater, fotografi, o.s.v. Dette havde en positiv effekt ikke mindst for de helt unge kunstnere, der ikke kunne leve af deres kunst.

1920'ernes amerikanske kunst havde været præget af eksperimenter. At kalde den »amerikansk« er måske lidt af en tilsnigelse, eftersom mange af de største kunstnere havde søgt frivillig »eksil« på den venstre Seinebred i Paris, hvor de i sikker afstand fra det amerikanske samfunds puritanisme, provinsialisme og intolerance kunne hengive

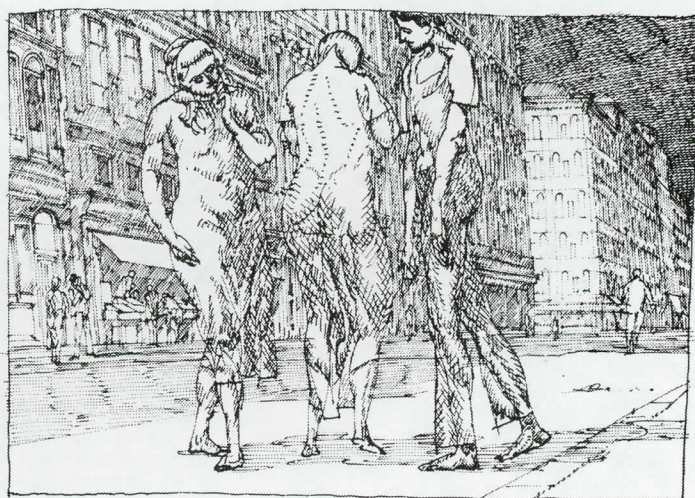
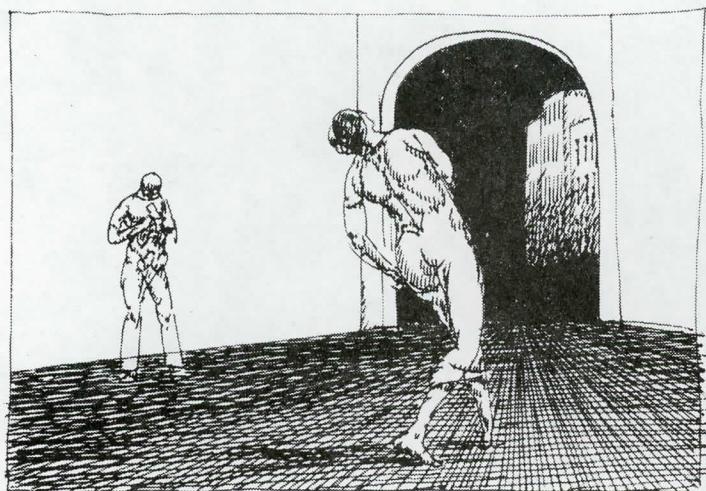
sig »kunsten for kunstens skyld« og en alt andet end bedsteborgerlig livsstil. Da depressionen ramte USA, fik disse kunstnere øjnene op for, at der faktisk var en opgave for dem. Det betød ikke, at de opgav eksperimenterne, men disse kombineredes med en helt klar tendens til at søge tilbage til de »folkelige rødder«. Etablerede forfattere som Hemingway og Fitzgerald viser et stærkere politisk engagement i deres bøger fra 1930'erne. Andre forfattere som John Steinbeck, Sherwood Anderson og Erskine Caldwell fremhævede mere direkte forfatterens sociale ansvar og skabte en amerikansk proletarlitteratur af venstrepopulistisk tilsnit. Ofte blev den både sentimental og melodramatisk og røbede kraftigt, at nationalisme og patriotisme ikke længere var et monopol for højrefløjen. Ikke blot inden for litte-

Kunstnernes rolle

ratur, men også inden for de andre kunstarter, var der en generel forskydning mod venstre. Det var nu acceptabelt at behandle sociale og politiske emner i kunstnerisk form, og i denne periode ser man for alvor en ny slags helte skildret i litteraturen, på teatret, i maleriet og (undertiden) på film: immigranten, arbejderen i storbyerne, farmeren på vej til Californien og den sorte i ghettoen.

Tegninger af Palle Nielsen, samlet i bogen Hekuba med i alt 112 tegninger af kunstneren (udgivet af Brøndum i 1981). Marathondansens iscenesætter, Hans Rosenquist, har ladet sig inspirere af disse arbejder.

Populærkulturen

I 1930'erne var der stor interesse for de autentiske amerikanske folkekulturer, d.v.s. folks *egne* kulturelle frembringelser. Grunden hertil var blandt andet også, at folkekulturen som helhed var i defensiven over for populærkulturen, d.v.s. kultur produceret *for* folk som forbrugere. Indholdet i denne adskilte sig kraftigt fra elitekulturen (jfr. ovenfor). Hvis man i dag satte sig ind i en biograf og så samtlige Hollywood-film fra 1930'erne, ville man ganske enkelt ikke ud fra filmene selv kunne drage den slutning, at disse film var lavet i et samfund i dyb krise. Jo værre depressionen blev, jo mere eskapistisk, konservativ og glamourøs blev Hollywood. I filmens univers var der ingen arbejdsløse, immigranter, eller økonomiske og politiske problemer. På film var USA stadigvæk de mange muligheds land, og da Hollywood for alvor begyndte at censurere sig selv fra 1934, blev også synd, forbrydelse og ikke mindst seksualitet bandlyst i Hollywood.

En Hollywood-kreation. Fra filmen *The Great Ziegfeld*, 1936. Florenz Ziegfeld var en af tidens førende Broadway-producenter, og kendt især for sine shows utroligt fantasifulde kostumer til damerne. Til højre: Fred Astaire, her sammen med sin første dansepartner Adele Astaire, dukkede op i slutningen af 20'erne og fortsatte med sine dansemusicals både på Broadway og i Hollywoods studier igennem 30'erne, uden at ændre stilen.

I nogle film sætter depressionen og den gryende angst for fascismen sig dog igennem. Især i Frank Capras film skildres den »lille mand« sympatisk, klemmt mellem samfundets magtfulde grupper og interesser på den ene side og den truende »hob« på den anden. (*Mr. Deeds Goes to Town* (1936), *Mr. Smith Goes to Washington* (1939)). Faktisk er det de klassiske detektivfilm (Dashiell Hammett, Raymond Chandler), der bedst afspejler depressionens sociale og psykologiske omkostninger og giver de bedste indirekte kommentarer til tidens sociale problemer: vor detektiv helt færdes i et samfund, hvor værdierne er gået i opløsning, og hvor angst og korruption gennemsyrrer alt.

Ligesom inden for film dukkede depressionens ansigt undertiden også op inden for musik. Den moderne amerikanske folkemusiktradition blev fornyet i disse år, ikke mindst ved Woody Guthrie's indsats som farmernes og arbejdernes troubadur. I den mere seriøse ende af musiklivet fornyede Gershwin operaen ikke blot musikalsk, men også tematisk, med sin »*Porgy and Bess*« (1935), hvor handlingen udspiller sig i et fattigt sort kvarter i Charleston, South Carolina.

I 1930'erne skrev Jerome Kern, Cole Porter, og George Gershwin deres klassiske sange, men de sange, som disse komponister stod som de mest fremragende repræsentanter for, f.eks. »*Night and Day*« og »*Smoke Gets in Your Eyes*« var egentlig mindre tidstypiske end f.eks. »*Brother, Can You Spare a Dime?*«

Musikken